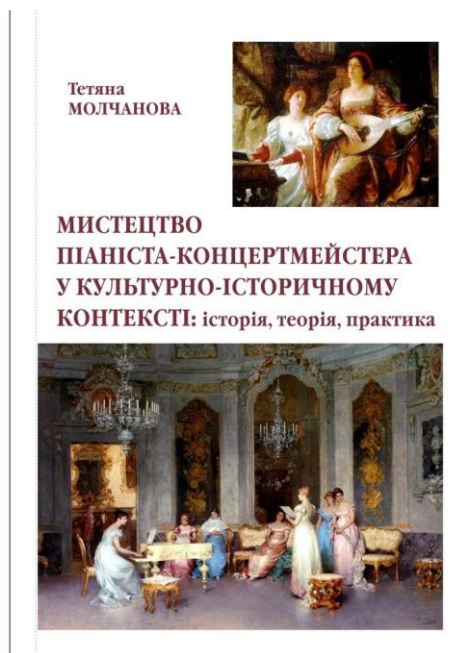

УДК 786.207(045)

Ю. С. Сабадаш

РЕЦЕНЗІЯ НА ВИДАННЯ:

Молчанова Т. О. Мистецтво піаніста-концертмейстера у культурно-історичному контексті: історія, теорія, практика : монографія. – Львів : Ліга Прес, 2015. – 558 [2] с.

Проаналізована монографія «Мистецтво піаніста-концертмейстера у культурно-історичному контексті: історія, теорія, практика» проф. Молчанової Т. О. Наголошено, що ця робота є першою спробою в українському музикознавстві комплексного дослідження історико-культурної генези фаху піаніста-концертмейстера та системи набуття знань і навичок його діяльності у різних напрямках. Зазначено, що у контексті сучасної орієнтації українського музикознавства, спрямованого на аналіз історичних процесів розвитку музичного мистецтва та перегляду усталених поглядів щодо сприйняття явищ професійної музичної традиції, обрання дослідницею теми монографії видається на часі.

Підкреслено беззаперечну наукову вартість і перспективність її використання як у курсах «Історії музики», «Історії фортепіанного мистецтва», «Основи концертмейстерської роботи», «Історії вокального мистецтва», «Культурології», відповідно їй у педагогічній та концертно-виконавській практиці, а висновки, сформульовані наприкінці монографії, є вагомим теоретичним підґрунтям для подальших досліджень, розробок стратегії інших виконавських керунків.

Зазначено, що вона стане у нагоді науковцям, студентам, працівникам культури, діячам мистецтв та є вагомим внеском у розвиток української культурології та сучасного музикознавства.

Як відомо, концертмейстерство – особливий різновид виконавської діяльності піаніста. Концертмейстер – це музикант, без якого не може обійтися жоден з виконавців. Оперний чи балетний спектакль, виступ хорового колективу чи будь-який музичний конкурс не можуть відбутися без попередньої співпраці з концертмейстером, його активної участі у виконавській інтерпретації твору. Він має володіти спеціальними фаховими якостями, пов'язаними з необхідністю розподіляти слухову та візуальну увагу на кілька об'єктів. Виконуючи свою партію, концертмейстер повинен бути у тісному контакті з солістом чи диригентом, орієнтуватися на їхню гру чи жест. Він має відчувати себе «оркестром», працюючи з оперно-симфонічними творами, частиною цілого – у дуеті з інструменталістами.

Проте і донині історія і теорія фаху концертмейстера залишається малодослідженою гілкою музикознавства. Склалася вельми парадоксальна ситуація:

мистецтво піаніста-концертмейстера, яке впродовж століть формувалося та закріплювалося у виконавській практиці, має свою специфіку, виконавські, педагогічні завдання, дістало найбільш широкого розповсюдження саме як фах, досі не отримало теоретичного обґрунтування у спеціальних наукових джерелах. Відсутні не лише фундаментальні праці, в яких проблема розглядалася б як цілісне історико-культурне явище, а й такі, де б розроблялася система набуття виконавських знань і навичок – дослідження системно-формуючої методології, кінцевим результатом якої є створення цільових засад підготовки музиканта цього керунку на принципах взаємозалежності та взаємозв'язку між рівнями розвитку. До того ж, нині не здійснено і чіткого дефініційного визначення фаху – спроби цього термінологічного формулювання знаходяться у стані розбіжності та суперечливості. Все зазначене вище визначає принципову актуальність теми дослідження.

Молчанова Т. О. зосередила свої наукові пошуки на осмисленні мистецтва концертмейстера як своєрідного різновиду виконавської діяльності. Та справедливо акцентує на тому, що цей фах є особливим різновидом спільного виконавства, яке базується на двох детермінантах – самоцінність як складова фахової довіри до себе з вільним самовисловлюванням кожного з виконавців дуету, та єдність загального музичного простору для обох, визначена дослідницею як «праця у взаємодії». Використовуючи джерелознавчий, історико-логічний, герменевтичний, аналітичний, ретроспективний та обсерваційний дослідницькі методи, у монографії відстежується еволюція формування концертмейстерського фаху від витоків до сьогодення, у цьому контексті здійснено аналіз становлення камерних вокальних та інструментальних жанрів, а також інструментарію та визначена їх роль у процесі функціонування мистецтва спільного музикування удвох; з'ясовано зміст деяких дефініційних визначень, надано чітких формулювань цього виконавського різновиду.

Досліджуючи коріння цього фаху, Молчанова Т. О. справедливо зауважує, що мистецтво спільного музикування існувало з давніх давен та було пов'язане зі стосунками людей у суспільстві, їх ролі та емоційної взаємодії, тому і його розвиток ставав наслідком цієї кореляції на всіх рівнях суспільно-політичних процесів, що відбувалися у соціумі. Його коріння сягають ще первісного устрою та вельми тривалий час воно залишалося мистецтвом синкретичним – музикант уособлював актора, співака, акомпаніатора, почасти ще й циркача, декламатора і танцівника. У добу Середньовіччя також ще не виникло фундаментальних для музичної культури визначень «музичний твір» і «музичне виконавство» – існувало лише сукупне поняття музики та музиканта – людини, яка творить це мистецтво у реальному звучанні. Та лишень з появою нотописьма, поступовим збагаченням оперного, камерно-вокального та камерно-інструментального репертуару, відкриттям навчальних музичних закладів, а також запровадженням курсу з виховання піаністів-акомпаніаторів (згодом – концертмейстерів) цей різновид діяльності піаніста став окремою важливою складовою виконавства. На сьогодні цей фах являє собою виконавський феномен, який впродовж багатьох століть гнучко фіксував трансформацію становлення та динаміку розвитку мистецтва спільного музикування, що еволюціонувало синхронно з безперервною зміною історичної структури музичної культури та з кожним еволюційним етапом оновлювало магістральний напрям, широту обріїв. Пройшовши нелегкий шлях самоствердження та спростування усталених поглядів щодо визначення «первинності-вторинності» участі музикантів у форматі спільного музикування, цей виконавський різновид сприяв появі такого спеціаліста як піаніст-концертмейстер та утвердженню пріоритетності фаху.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз джерелознавчої бази вивчення проблематики мистецтва спільного виконавства та, зокрема, піаніста-концертмейстера, процес теоретичного усвідомлення функцій супроводу у трактатах музикантів XV–XVIII ст., у працях і статтях провідних вітчизняних та іноземних музикознавців, виконавців і музикантів-практиків XIX–XXI ст. Водночас опрацьовані й джерела, в яких розглядаються практичні професійні питання виконавства на інструментах, з різними колективами, співпраця з якими входить у сферу діяльності концертмейстера.

У цьому розділі також впорядковано тезаурус термінології окресленого темою розвідки фаху концертмейстера, який охоплює поняття, терміни та визначення, і справедливо наголошено, що його перегляд має стояти на порядку денному не лише музикознавців, а й кожного виконавця, який бере участь у процесі спільної гри, що, відповідно, сприятиме грамотній лексичній комунікації.

Другий розділ присвячено аналізу історико-культурних процесів кожної епохи, що уможливорює осягнення циклічності етапів формування спільного виконавства. Саме у такому форматі простежено історичну еволюцію мистецтва спільної гри – від його витоків через відповідні етапи становлення та розвитку до сучасних різновидів концертмейстерського виконавства.

Третій розділ висвітлює аналіз історико-соціальних передумов визрівання мистецтва піаніста-аккомпаніатора в Україні XIX-поч. XX ст. Зазначено, що завдяки подвижницькій діяльності видатних українських аккомпаніаторів-концертмейстерів фах піаніста-концертмейстера набув статусу самостійної галузі виконавства та мав, відповідно, значний вплив на становлення та розвиток мистецтва спільного виконавства. У відповідній оптиці проаналізовано історію музичного життя й музичної освіти західного регіону України – Галичини як яскравого та самобутнього явища в українському культурному просторі.

Четвертий розділ розглядає вербальне і невербальне спілкування у фаховій співпраці «концертмейстер – соліст». У розділі проаналізовано творчу лабораторію концертмейстера та соліста, з'ясовано передумови їх творчої взаємодії та скерованості дій під час опрацювання твору. Водночас окреслені передумови та мотивації психології стосунків піаніста-концертмейстера і соліста на етапі співпраці. Адже саме психофізіологічні властивості концертмейстера мають великий вплив на регуляцію комунікативних контактів з солістом та його творчу адаптацію.

Представлена у п'ятому розділі методологія опанування комплексом навиків і знань базується на обґрунтованому технологічному аналізі усіх різновидів концертмейстерської роботи.

Не можна оминати увагою й цікавий ілюстративний матеріал, зібраний та оброблений дослідницею, який вдало гармонізує та умотивовує весь теоретичний матеріал (вміщено у додатках монографії).

Насамкінець хочеться знайти слова вдячності Т. О. Молчанової за підготовку такого цікавого видання. Розглядаючи розвідку, як перший досвід концептуального дослідження феномену піаніста-концертмейстера у соціокультурному контексті, слід підкреслити беззаперечну наукову вартість і перспективність її використання як у курсах «Історії музики», «Історії фортепіанного мистецтва», «Основи концертмейстерської роботи», «Історії вокального мистецтва», культурології, відповідно й у педагогічній та концертно-виконавській практиці. Зазначу, що висновки, сформульовані наприкінці монографії, є вагомим теоретичним підґрунтям для подальших досліджень, розробок стратегії інших виконавських керунків.

На нашу думку, монографія «Мистецтво піаніста-концертмейстера у культурно-історичному контексті: історія, теорія, практика» має очевидне практичне значення,

цікава, актуальна, вона стане у нагоді науковцям, студентам, працівникам культури, діячам мистецтв та є вагомим внеском у розвиток української культурології та сучасного музикознавства.

The Review of the Edition:

Molchanova T.O. The Art of the pianist-concertmaster in the culture-historical context: history, theory, practice: monograph. – Lviv: LigaPress, 2015. – 558 p.

There analyzed the monograph «The Art of the pianist-concertmaster in the cultural-historical context: history, theory, practice» by professor Molchanova T.O. There stressed that this work is a first attempt in Ukrainian musicology of a complex research of a historical and cultural origin of occupation of a pianist-concertmaster and the system of gaining knowledge and skills of his activity in different directions. There marked that in the context of a modern orientation of Ukrainian musicology, which is directed onto the analysis of historical processes of development of music art and the revision of the established views onto the perception of phenomena of professional music tradition, choosing the theme of the monograph is very up-to-date.

There underlined the undeniable scientific value and the availability while giving lectures in such courses as «The History of music», «The History of piano art», «The History of vocalic art», «Culture Studies», as well as in teaching practice and concert mastery, and conclusions which are formulated at the end of the monograph are theoretical background for further investigations, developing strategies of other mastery concertmasters.

There marked that it will be useful for scientists, students, cultural workers and is a considerable contribution into the development of Ukrainian culture studies and modern musicology.